

kelet- kutatás

1976/77

tanulmányok
az orientalisztika
köréből

Kőrösi Csoma Társaság · Budapest

Szerkesztette
Kara György és Terjék József

Copyright, 1977

Készült az ELTE Soksorozítóüzemében
500 példányban
Felelős kiadó: Fodor Sándor
Felelős vezető: Arató Tamás
ELTE 77246

Tartalomjegyzék

TEKI ODULOK: Emberek a hóban /Horvát Iván/	5
RAKUGO avagy csattanós történetek az Edo-korszakból /Kató Midori és Erdős György/	11
JOKOMICU Tosikadzu és a "Sinkankakuha" irányzata /Jamadzsi Maszanori/	15
JOKOMICU TOSIKADZU: A légy /Rácz Lajos/	17
TIZENNÉGY HJANGGA /Mártonfi Ferenc/	21
NGUYỄN DU: Kim Vân Kiều /Szegő László/	35
A JEN-BELI TAN HERCEG TÖRTÉNETE /Csongor Barnabás/	43
LU HSZÜN: Hajnali virágok alkonyi csokorban /Galla Endre/	53
RINCSEN: Klostrováros forró nyara /Zahemszky László/	83
RINCSEN: A sárkányrepülő /Kara György/	89
BARAMSZAJ: Terjedési sebesség /Várkonyi Katalin/	95
MONGOL sámádalok és más énekek /Tatár Magdolna/	98
PÉLDÁZATOK a Törvény keresőiről /Somlai György/	109
A CSHÁNDOGJA-UPANISAD VI. fejezete /Wojtilla Gyula/	123
A BENÁRESZI PRÉDIKÁCIÓ /Wojtilla Gyula/	131
RÁDZSA RAO: Kigyó és kötél /Gáthy Vera/	137
TÉBOLY ÉS TENNIAKARÁS a modern perzsa irodalmi tudatban /Apor Éva/	149
SZÁDEK HEDÁJAT: Karom /Oldal Katalin/	151
SZÁDEK HEDÁJAT: Bábu a függöny mögött /Pressburger Ágnes/	157
SZAMAD BEHRANGI: A kis fekete halacska /Apor Éva/	165
M. F. AHUNDOV: Kijátszott csillagok /Kenessey Mária/	175
GÜLTEN DAYIOĞLU: Szivárvány /Ivanics Mária/	191
DOBRUDZSAI tatár közmondások /Mándoky K. István/	199
KAZÁNI tatár népdalok /Kakuk Zsuzsa/	205
BASKIR népdalok /Csikai Valéria/	217
NEGYVEN jugar találós kérdés /Török János/	221
K. IVANOV: A vastiló /Zahemszky László/	225
A KURUZSLÓK mind csalnak. Csuvas népmese /Z. Hering Margit/	235
GRUZ közmondások /Biró Margit/	237
"ZSUZSANNA VÉRTANUSÁGA" /Istvánovits Márton/	243
KIRAKOSZ GANDZAKECI: Hogyan pusztították Örményországot a tatárok /Schütz Ödön/	255
USZÁMA IBN MUNKIDZ: A példázat könyve /Iványi Tamás/	269

A frankok furcsa dolgairól /1/

Dicsőség a Teremtőnek, minden dolog megalkotójának. Ha valaki pontosan meg akarja ismerni a frankok szokásait, akkor dicsőítse a magasságos Allahot, mivel állatokat fog látni bennük, akik bátorsággal és harci erénnyel vannak felruházva, de semmi egyébbel, mint ahogy az állatok is erősek és szívósak. Mindezek ecsetelésére szeretnék megemlíteni néhány szokásukat és gondolkodásmódjuk néhány furcsaságát.

Fulko fia Fulko király /2/ táborában volt egy szerény, kedves frank lovag, aki azért érkezett ide az ő országukból, hogy megtegye a zarándoklatot s aztán visszatérjen. Baráti viszonyba került velem, s oly annyira ragaszkodott hozzám, hogy "testvérem"-nek szólított, egy szóval, szeretet és barátság volt közöttünk. Amikor aztán elhatározta, hogy visszaindul a tengeren át hazájába, azt mondta nekem: "O, testvérem, én haza indulok most. Azt szeretném hát, ha velem küldenéd a fiadat /a fiam ugyanis velem volt, akkoriban épp tizennégy éves lévén/ az én hazámba, hogy láthassa az ottani lovagokat, megtanulja a mi gondolkodásmódunkat és a lovagiasság művészetét. Ha majd aztán hazatér, bárkivel felveheti a versenyt intelligencia dolgában." Sértette a fülemet ez a beszéd, amely nem jöhetett értelmes koponyából. Hiszen komiszabb dolog akkor sem történhetne a fiammal, ha fogságba esne, mint, hogy elmenjen a frankok országába! Azt mondtam hát: "Az éltedre mondom, nekem is pont ez járt az eszemben; csak az akadályozott meg, hogy magam is ezt ne kérjem tőled, hogy a fiu nagyanyja nagyon szereti őt és csak úgy engedte eljönni velem, hogy előbb megesketett mindenre, ami szent, hogy visszaviszem a gyereket hozzá." Azt mondta erre: "A te anyád még él?" "Igen" - mondtam. "Soha ne ellenkezz veled"- mondta.

Orvoslásuk furcsaságai és csodái

Nézzünk egy példát furcsa orvosi tudományukra. Munaitira /3/ ura irt a nagybátyámnak egyszer, s kérte tőle, hogy küldjön egy orvost, aki meggyógyítaná beteg társait. Elküldött hát nagybátyám neki egy keresztény arab orvost, akit úgy hívtak, hogy Szábit. Még alig telt el tiz nap, amikor máris visszatért az orvos. Megkérdeztük tőle: "Csak nem gyógyítottad meg ilyen gyorsan a betegeket?" Azt felelte erre: "Odahoztak élém egy lovagot, akinek csunya kelés támadt a lábán, majd egy asszonyt, akit sorvasztó láz kerített hatalmába. A lovagnak felraktam egy huzótapaszt, mire a kelés kifakadt és gyógyulásnak indult. Az asszonynak diétát rendeltem el és a növényi táplálékok segítségével jelentős mértékben feljavítottam testi állapotát. /4/ Ekkor azonban jött hozzájuk egy frank orvos, s azt mondta nekik: "Ez semmit se tud ahhoz, hogy titeket meggyógyítson ", majd azt kérdezte

Egy frank megzavarja Uszamát az imádkozásban

Mindazok, akik ujonan telepedtek meg a frankok tartományjaiban, sokkal bárdolatlanabban viselkedtek, mint azok, akik már régóta itt élnek, megszokták a környezetet és baráti viszonyban élnek a muszlimokkal.

A következő történet bizonyítja ezeknek a frankoknak a bárdolatlanságát /Allah tegye őket visszataszítóvá és utálatossá!/, amely jeruzsálemi látogatásom /8/ során esett meg velem. Bementem az al-Akszá mecsetbe /9/, amelynek az oldalában volt egy kis mecset, amit a frankok keresztény templommá alakítottak át. Minden alkalommal, amikor bementem az al-Akszá mecsetbe, amely a templomos lovágok, /10/ jó barátaim, tulajdonában volt, ezt a kis mecsetet üri tették ki nekem, hogy ott imádkozhassam. Egy nap is bementem, elmondtam az Alláhu akbar-t /11/, és hozzákezdtem az imádkozáshoz, amikor hirtelen rámtámadt az egyik frank, megragadott és arcomat kelet felé fordítva, rámkiáltott: "Igy imádkozz!" Néhány jelenlevő templomos lovag erre odasietett, megragadták és kidobták, én meg újra hozzákezdhettem az imádkozáshoz. Azonban hamarosan ugyanaz az ember ismét rámvetette magát, a kapott figyelmeztetések ellenére, és, miközben arcomat kelet felé kényszerítette, ismét azt kiáltotta felém: "Igy imádkozz!" A templomos lovágok ismét odamentek hozzá, és kihajították, tőlem pedig elnézést kértek, mondván: "Ez az ember idegen itt, csak néhány napja érkezett ide a frankok országából, s még nem látott olyat, hogy valaki ne kelet felé fordított arccal imádkozott volna". "Most már eleget imádkoztam"-mondtam nekik, azzal mentem is kifelé, Nagyon csodálkoztam ezen a sátánon, aki eltorzult arccal és rémülettel, értetlenül nézte, hogy valaki a Kibla /12/ felé fordulva imádkozzék.

Isten kisgyermekként

Egyszer szemtanuja voltam, amint az egyik frank odament Mu'ínaddín emirhez /13/ /Alláh legyen hozzá irgalmas/, aki éppen a Sziklakupolában /14/ volt, és azt mondta neki: "Akarod látni istent kisedeként?" Az azt mondta: "Igen". Erre a frank elvezetett minket egy helyre, ahol Mária képe mutatott, ölében a Megváltó /béke legyen rajta/, kisgyermekként, s azt mondta: "Íme isten kisedeként!" Magasztaltassék Allah, azonban vak-ság az, amit a hitetlenek magasztosnak és nagynek neveznek!

A frankok nem ismerik a féltékenységet /15/

A frankok nem ismernek olyat, hogy becsületérzet vagy féltékenység. Megtörténhet például hogy egy frank férfi sétál a feleségével, találkozik egy másik férfival, az megfogja a feleség kezét, hátrahúzódik vele, hogy beszélgethessenek, miközben a férj félreáll, és várja, hogy a felesége befejezze a párbeszédet. Samennyiben az túl sokáig megvárakoztatná, ott-hagyja az asszonyt a beszélő társával és elmegy.

Egyszer magam is szemtanuja voltam hasonló jelenetnek. Amikor Náb-luszba jöttem /16/, egy Muizz nevű embernél szálltam meg, akinek a háza a muszlimok szálláshelye volt. Ennek a háznak nagy boltíves ablakai voltak, amelyek az utcára nyíltak, szemben vele pedig, az ut oldalán egy frank ember háza volt, aki a kereskedőknek árulta a borát. Az volt a mód-

a lovagról: "Mit szeremél inkább: egy lábbal élni, vagy két lábbal meghalni?" Az azt válaszolta: "Inkább egy lábbal, de élni". A frank orvos: "Hozzatok hozzám egy erős lovagot és egy éles baltát." Meg is jött a lovag, előkerült egy balta is. Én végig ott maradtam. A frank orvos rátette a lovag lábát egy farönkre, s azt mondta az erősnek mondott lovagnak: "Üss egy nagyot a lábára a baltával, de úgy, hogy az elvágja." Mire az ütött is, én ott voltam, láttam, azonban nem tört el a lába egyetlen ütésre. Erre másodszor is lecsapott a baltával, úgy, hogy elfolyt a csontvelő a lábából, s azon nyomban meg is halt a lovag. Az orvos erre az asszonyra fordította figyelmét, s azt mondta: "Ennek az asszonynak egy olyan ördög költözött a fejébe, amelyik beleszeretett. Vádjátok le először is a haját." Le is vágták a haját. S evett újra az ő ételeikből, a fokhagymából s a mustárból. A kinzó láza ismét csak növekedett. Erre azt mondta a frank orvos: "Bement az ördög a fejébe." E szavakkal vette az éles borotvát, belevágott egy keresztalakot az asszony koponyájába, s leszabdalta, amit belül talált, amíg elő nem tűnt a koponyacsont, azt alaposan bedörzsölte sóval, mire az asszony ájástént meghalt. Ezek után odafordultam hozzájuk és megkérdeztem őket: "Van még szükségetek rám?" Azt mondták: "Nem". Erre eljöttem, miután olyasmit sikerült megtanulnom orvosi tudományukból, amit eleddig nem tudtam."

Azonban tanuja voltam orvoslásuknak a fentiekkel ellenkező megnyilvánulásának is. Volt a királynak /5/ egy kincstárnoka a lovagjai közül, akit úgy hívtak, hogy Bernard, Allah átkozza el, ő volt a legátközöttabb és legmecskosabb frank, akit csak láttam. Ebbe egyszer egy ló beleugratott a patájával úgy, hogy tizennégy helyen megnyílt a combja. Alighogy az egyik helyen begyógyult a sebe, egy másik helyen újra felnyílt. Én a magam részéről már imádkoztam az elmúlásáért. Akkor jött egy frank orvos, eltávolította róla az ott lévő tapaszokat, s elkezdte savanyu ecettel lemosni azokat. A sebek hamarosan eltűntek, az ember meggyógyult. Hiába, csalánba nem üt a mennykő!

Elmondok egy további példát a frankok csodás orvostudományából. Volt nálunk Saizarban /6/ egy mesterember, akit úgy hívtak, hogy Abul-Fath. Volt neki egy fia. Ennek a nyakán mindenfajta kelések-daganatok támadtak, s alighogy egyik helyen elmúltak, máris előjöttek egy másikon. Ez az Abul-Fath egyszer valami dolgában Antiochiába ment, s magával vitte a fiát is. Meglátta egy frank ember, s kérdezősködött a fiu felől. "Az én fiam" - mondta Abul-Fath. A frank erre azt mondta: "Megmondom neked, mi az az orvosság, ami meggyógyítja a fiadat, amennyiben megesküszöl a vallásodra, hogy soha senkitől nem fogadsz el pénzt, akinek majd te fogod javasolni ezt a gyógyszert." Abul-Fath megesküdött, a frank pedig azt mondta neki: "Vegyél neki megörletlen mandragóra-gyökeret, pörköld meg és készítsd el az orvosságot olívaolaj és savanyu ecet hozzáadásával. Aztán addig kell vele kezelni a fiad nyakát, amíg az összes kelés fel nem szívódik. Utána vegyél olvasztott ólmot, keverd össze szintiszta vajjal, majd addig kenegesd vele, amíg meg nem gyógyul." /7/ Abul-Fath pedig megfogadva a jótanácsot, a leírt módon kezelte a fia nyakát, aki meg is gyógyult, eltűntek a nyakáról a sebek, s újra olyan egészséges lett, mint amilyen volt annak előtte.

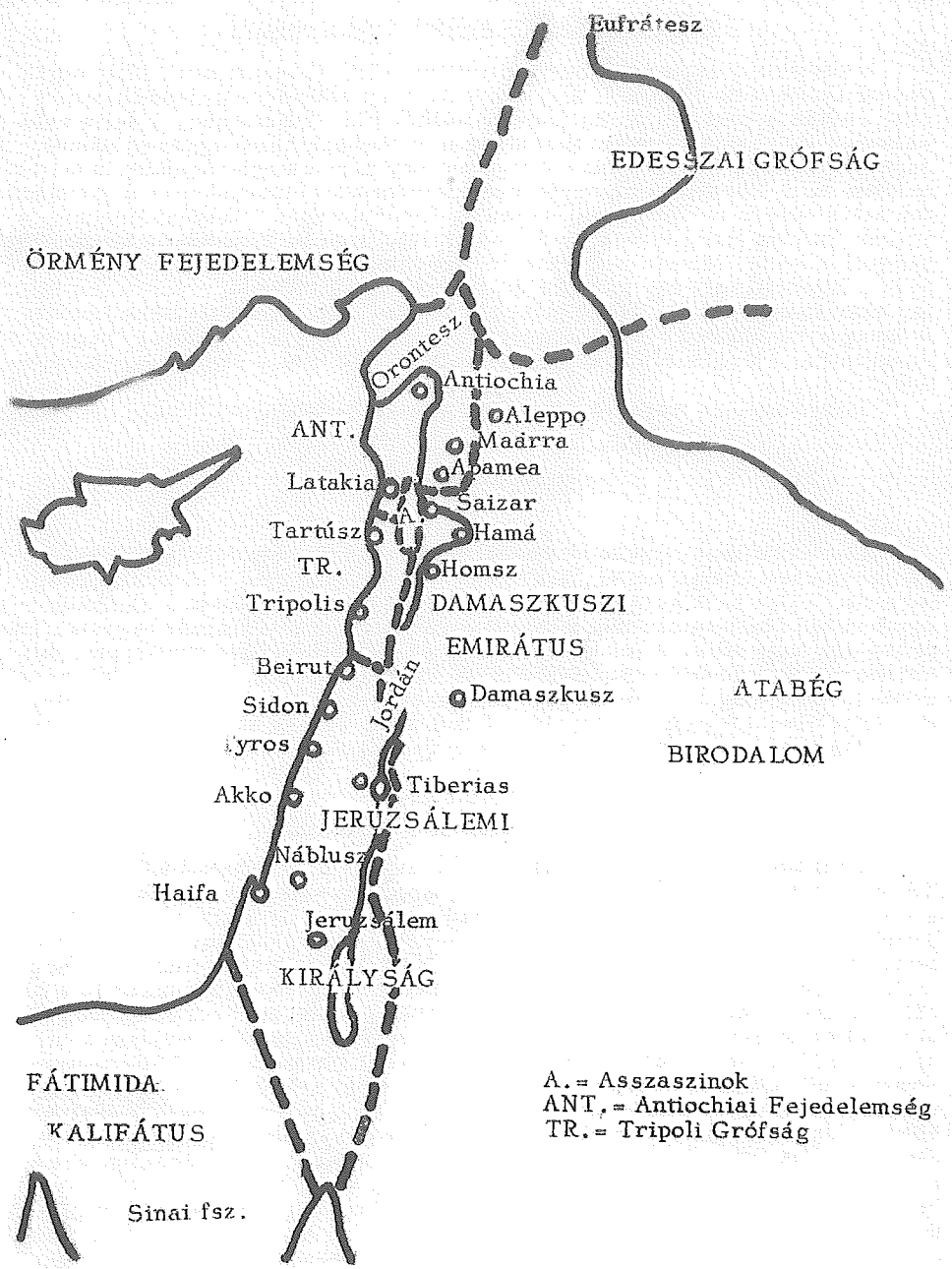
Magam is ezzel az orvossággal kezeltem mindazokat, akiken ugyane betegség jelei mutatkoztak. Minden esetben hasznosnak bizonyult, s eltávolította a bajt, melyről a beteg panaszkodott.

szere, hogy kitöltött egy flaskó bort, majd közhírré tette: "Ez és ez a kereskedő csapra ütött egy hordó bort ebből a borból. Aki akar belőle, itt és itt találhatja meg." A bérét azért kapja, mert hirdeti azt a bort, ami a flaskóban található. Egy napon aztán, amint hazajött, egy idegen férfit talált a felesége ágyában. Azt kérdezte tőle: "Mi készített arra, hogy a feleségem mellé feküdj az ágyban?" Amaz így válaszolt: "Fáradt voltam, s így befeküdtem egy ágyba, hogy pihenjek egyet." "De hogy-hogy pont az én ágymba feküdtél?" "Találtam egy vetett ágyat, s aludtam benne egyet." - így az idegen. "De a feleségem veled aludt!" "Persze. Az ágy az övé volt. Kizavartam volna-e vajon a saját ágycsészéből?" Mire a házigazda így zárta le a párbeszédet: "Én jó keresztény vagyok, ha még egyszer ezt teszed, meggyűlik velem a bajod!" Ennyiből állt a rosszsallása és féltékenysége a frank kereskedőnek.

Hadd meséljek egy további hasonló jellegű példát. Volt nekünk egyszer egy fürdőmesterünk, a neve Szálím volt, Maarrából /17/ jött, és apám fürdőjét tartotta rendben, Alláh nyugosztalja szegényt. Az mesélte: "Maarrában nyitottam egy fürdőt, hogy valahogy megéljek. Egy napon meglátogatta fürdőmet egy frank lovag. Tudni kell, hogy a frankok nem nézik jó szemmel, ha valaki kis köténnyel takarja el ágyéka táját a fürdőben. Ez is rögtön kinyújtotta a kezét, lerántotta köpenyemet az ágyékomról és messzire elhajította. Meglátott hát úgy, anyaszült meztelenül, én pedig az utóbbi időben borotválni szoktam az ágyékom táját. Így kiáltott fel: "Szálím!" Erre közelebb mentem hozzá. Kinyújtotta kezét az ágyékom felé, s így szólt: "Szálím, pompás fickó vagy. Istenemre mondom, ezt nekem is csináld meg!" Azzal már a hátára is feküdt. Azon a bizonyos helyen neki olyan szőre volt, mint egy szakáll! Miután leborotváltam, végighúzta a kezét rajta, s megjegyezte, hogy milyen finom tapintású lett. Majd így szólt: "A vallásom igazságára mondom, csináld meg azt a dámának is!" A "dáma" az ő nyelvükön az asszonyt jelenti, vagyis a feleségére gondolt. Odaintette egyik szolgáját, és azt mondta neki: "Mondd meg a dámának, hogy jöjjön ide." A szolgáló elment, átadta az üzenetet az asszonynak, aki rögtön vele is jött. A feleség hanyatt feküdt, a lovag pedig megismételte: "Csináld, amit nekem csináltál." Én pedig hozzáálltam, hogy leborotváljam a szőrzetét, miközben férje ott ült és nézett minket. A végén megköszönte és busásan megjutalmazta szolgálataimat.

Figyeljétek csak ezt a hatalmas ellentmondást! Nincsen bennük sem féltrekenység, sem pedig becsületérzet, mégis nagyszerű bátorság lakozik bennük. Holott a bátorság csupán a becsületérzetből és a becstelen rágalmazás fölötti felháborodásból eredhet!

A most következő, majdnem hasonló eset velem történt meg. Bementem egyszer Tyros városában /18/ a fürdőbe, és leültem az egyik fürdőfülkében. Az egyik szolgám odajött hozzám s azt mondta: "Egy asszony társaságát is élvezhetjük a fürdőben." És valóban, amikor kijöttem és leültem az egyik padkára, éppen jött ki a medencéből egy nő, s pont velem szemben, az apja mellett állva, elkezdett öltözködni. Azonban nem voltam egész biztos benne, hogy tényleg asszony-e, ezért megkértem egyik kísérőmet: "Alláhra, nézd már meg, hogy tényleg asszony-e, s kérdezősködj felőle." A kísérőm elment, s én láttam, hogy felemeli a nő ruhájának alsó szegélyét és alánéz. Ekkor a nő apja hozzám fordult, és azt mondta: "Ő az én lányom. Az anyja meghalt, s nincs senkije, aki megmosná a haját. Ezért hát elhoztam magammal a fürdőbe, és megmostam a fejét." Én meg azt mondtam: "Helyesen cselekedtél, s jótetted jutalmat érdemel."

A. = Asszaszinok
 ANT. = Antiochiai Fejedelemség
 TR. = Tripoli Grófság

További példák orvostudományuk csodáira

A következő esetet Guillaume de Bures /19/ Tiberias ura, /20/ egyik vezetőjük mesélte el nekem. Ugy adódott, hogy elkísérte Muñaddín emírt /21/ /Alláh legyen hozzá irgalmas/ Akkóból /22/ Tiberiasba, s én is vele voltam. Utközben a következőket mesélte el nekem: "Volt egyszer nálunk az országunkban egy hatalmas lovag, aki egy napon megbetegedett, s már a halálán volt. Elmentünk az egyik legtekintélyesebb főpapunkhoz, s azt mondtuk neki: "Gyere velünk, hogy lássad az illető lovagot." Ő igent mondott, s velünk jött, mi pedig biztosak voltunk afelől, hogy ha ő ráteszi a kezét, meggyógyul a lovag. Miután megnézte őt, azt mondta a pap: "Adjatok nekem viaszt". Hoztunk neki egy kevéske viaszt, ő megpuhította, s olyanra formálta, mint az ujjizületek. Mindegyiket az orrlukaiba tette s jól beletömködte. A lovag erre meghalt. Mondtuk neki: "Meghalt". "Igen", mondta, "nagyon szenvedett. Eldugaszoltam az orrát, hogy meghaljon, s végre megpihenhesen."

"Hagyd ezt, és megértéssel vedd fontolóra a beszédet." /23/

A frankok versengéséről

Most fordítsuk figyelmünket egy másik témára. Egyszer éppen egyik ünnepnapjukon látogattam el Tiberiasba. A lovagok mind kivonultak lovagi tornára. Velük ment két vénséges vén öregasszony is, akiket a küzdőtér egyik végén leállítottak, míg a másik végén egy nyuzott disznót hagytak, rádobva egy nagy kőre. A két öregasszony között versengést rendeznek, miközben egy-egy lovascsapat csatlakozik mindegyikükhöz, hogy akadályozza utjukat. Azok meg minden lépésnél felkelnek, újra elesnek, a lovagok meg nagyokat nevetnek rajtuk, míg végül a két öregasszony közül az egyik megelőzi a másikat, s megszerzi magának győzelmi díjul az említett disznót.

A frankok igazságszolgáltatásáról

Egy napon igen érdekes látványosság szenttanuja voltam Nábluszban. Két embert állítottak szembe egymással, hogy párviadalt vívjanak. Az oka a következő volt: egy muszlim rablóbanda rajtaütött az egyik nábluszi földbirtokon, s az egyik parasztot vádolták azzal, hogy elvezette a rablókat a birtokra mire az elmenekült. A király /24/ azonban megparancsolta, hogy fogják el helyette a fiait, erre persze a menekülő gyorsan visszatért, a király elé állt és azt mondta neki: "Tégy velem igazságot! Szeretnék megvívni azzal az emberrel, aki azt állítja, hogy én vezettem el a rablókat a birtokra." /25/ A király erre ezekkel a szavakkal fordult a falu hűbérurához: "Hozasd elő azt, hadd vívjon velem!" Az el is ment a falujába. Volt ott egy kovács, azt hívatta elő, s azt mondta neki: "Te fogsz megvívni!" mivel a hűbérur aggódott parasztjai miatt, s nem szeretete volna, ha bárkit is megölnek közülük, és a jószágai kárt szenvednek ezáltal. Jól megnéztem ezt a kovácsot - erős fiatalember volt, aki azonban, miközben hol itt, hol ott bukkant fel; minden figyelmét csak arra szentelte, hogy mit ihatna, míg a másik, aki a párviadalt kérte, öregember volt, de erőslelkű, aki meg tudja magát tartóztatni, és úgy tűnt, hogy nem nagyon aggódik a párviadal miatt. Ekkor megjött a vikomt, aki a város parancsoka volt /26/, s mindkét küzdő-

félnek adott egy-egy dorongot és egy pajzsot, miközben az emberek kört alkotva közrefogták őket.

Ezután egymásnak rontottak. Az öreg a botjával elkezdte kiszorítani a körből a kovácsot, az egyre hátrált, mignem egészen az embergyűrűhöz szorította, majd újra vissza középre. Aztán ütötték egymást a botokkal mignem egészen olyanná lettek, mint két véres oszlop. A párviadal kezdett már nagyon elhúzódni köztük, ezért a vikomt elkezdte sürgetni őket, mondván nekik, hogy "Gyorsabban, gyorsabban!". A kovácsnak nagy hasznára vált ebben a verekedésben, hogy foglalkozásánál fogva gyakorlata volt a pörölyütésben. Ugyanakkor az öregember már fáradni kezdett. A kovács egy nagy ütést mért rá, mire az öreg elesett, a botja meg a háta mögé. A kovács ráterdepelt, hogy ujjait az öreg szemeibe nyomja, de végülis nem tudta megtenni, úgy patakzott a vár a szemeiből. Így hát felállt róla, s addig verte dorongjával az öreg fejét, míg az ki nem mult. A körülállók nyomban köteleket vetettek a nyaka köré, elvonszolták a legközelebbi fáig és fölakasztották rá. /27/ A hűbérura pedig odament a kovácshoz, ráadta a saját fejfedőjét, maga mögé ültette a lóra, és elindultak a falujukba.

Ez az eset jól példázza jogtudományukat és ítéllethozataluk természetét, Alláh átkozza el őket!

Történt pedig egyszer, hogy Muínaddín emirrel együtt /Alláh legyen kegyes hozzá!/ Jeruzsálemba /28/ mentünk. Utközben megszálltunk Nábluszban. Odajött ott az emirhez egy vak férfi. Jól öltözött muszlim fiatalember volt, gyümölcsöket hozott az emir elé, és kérte, engedné meg neki, hogy vele menjen Damaszkuszba, s a szolgálatába álljon. Az emir megadta rá az engedélyt. Én beszédbe elegyedtem a fiatalemberrel, kikérdeztem, hogy kicsoda-micsoda, s így megtudtam tőle, hogy az anyja hozzámént egy frank férfihoz és megölte azt. A fia rosszban sántikált a frank zarándokokkal, és anyjával együtt meg akarták ölni őket. Azok azonban végül gyanut fogtak, és frank szokás szerint ítéletet ültek fölötte. Előhoztak egy hatalmas hordót színültig töltötték vízzel, és egy fadeszékát helyeztek a tetejére. Aztán megfogták a vádlottat, megbilincselték, hátula két kezét, a bilincshez hozzákötötték egy jó erős kötelet, és beledobták az így előkészített hordó vízbe. Amennyiben ártatlan, elmerül a vízben, s akkor a kötélnél fogva kihúzzák a vízből, hogy ne vesszen bele a vízbe; ha azonban bűnös, akkor nem merül el a vízben. /29/ Ez a fiatalember, amikor bedobták a vízbe, igyekezett elmerülni a vízben, de sehogy sem sikerült neki. Így hát alá kellett vetnie magát az ítéletüknek, Alláh átkozza el őket, azok pedig elvették a szeme világát.

Aztán ez a férfi eljött Damaszkuszba, s az emir, Muínaddín /Alláh legyen kegyes hozzá!/ ellátta mindennel, amira csak szüksége volt, majd azt mondta egyik szolgájának: "Vidd el őt Burhánaddín al-Balhihoz, Alláh legyen kegyes hozzá, és mondd neki a következőket: az a parancsom, hogy tanítsa meg ennek a embernek a Koránt és valamit a jogtudományból." Amikor mindezt meghallotta, a vak fiatalember a következőket mondta az emirnek: "Alláh adjon neked segítséget és győzelmet! Nem így gondoltam a dolgot!" "Hogyan gondoltad hát?" - kérdezte az emir. "Azt hittem, hogy adsz majd nekem egy lovat, egy öszvért, fegyvert és lovaggá teszel" "Nem gondoltam arra", - mondta az emir - "hogy vak embert lovaggá tehetnék!"

Egy frank, aki nem eszi meg a disznóhúst

A frankok egy része már megszokta az itteni életkörülményeket, és barátságban él együtt a muszlimokkal, s így sokkal jobbak, mint azok, akik

ujjonnanjönnek a hazájukból - össze sem lehet hasonlítani ezeket az idegeket amazokkal.

Minderre a következőkben szolgálók egy példával a magam tapasztalatai közül. Egyszer valamilyen ügyben egyik barátomat Antiochiába küldtem. /30/ Akkoriban ott Theodoros Sophianos volt a város feje /31/, akivel nagyon jó barátságban voltam. Ő gyakorolta a tényleges hatalmat Antiochiában. Egy napon azt mondta a barátomnak: "Meghívott magához az egyik frank barátom. Gyere el velem, hogy lássad, hogyan élnek." Ezek után a következőket mesélte nekem a barátom: "Vele mentem, és elértünk az egyik régen itt élő lovag házához, aki még az első frank hadjárat során jött el ide. /32/ A zsoldos katonáskodás alól már mentesült, és van neki Antiochiában egy földbirtoka, abból él. Gyönyörű asztalt állíttatott fel, teli rendkívül tiszta és finom ételekkel. Amikor látta, hogy félrehúzódok az asztaltól, így szólt hozzám: "Egyél csak! Izleni fognak neked ezek az ételek. Én ugyanis nem a frankok ételeit eszem. Egyiptomi szakácsnőim vannak és csak az ő főztjükből eszem. Az én házamba dísznóhus nem jut be!" E biztatás után nekiláttam az evésnek, bár igen óvatosan. Utána hazamentünk.

Kicsivel később a piacon sétáltam, amikor egy frank asszony csatlakozott hozzám, s elkezdett a nyelvükön valamit nagy hangon karattyolni nekem, amiből egy árva szót sem értettem. Pillanatok alatt nagy tömeg gyűlt össze körülöttünk, mind csupa frank, úgy, hogy már azt hittem, ütött az utolsó óráim. Épp ekkor arra járt azonban az a lovag, akinek a házában vacsoráztam, s megpillantott engem. Odajött, megkérdezte az asszonytól: "Mi bajod ezzel a muszlimmal?" Az így felelt: "Ez az ember megölte testvéremet, hurso-t". Ez a Hurso Apameából /33/ való lovag volt, akit egy Hamá-i /34/ muszlim harcos ölt meg. A lovag ekkor rákiáltott az asszonyra: "Ez egy békés polgár /vagyis kereskedő/, aki nem harcol senkivel és nem vesz részt a csatákban." Majd rákiáltott a körülöttem tolongó sokaságra is, mira azok szétszóródtak, ő meg kézen fogott és elvitt onnan. Így hát annak köszönhettem, hogy megmenekültem a haláltól, hogy részt vettem azon a bizonyos vacsorán." - fejezte be történetét barátom.

X

Uszáma ibn Mursid ibn Ali ibn Mukallad ibn Naszr ibn Munkidz al-Kináni as-Saizari // Usāma ibn Munqidh // a hidzsra 488. évében született /≈1095/ Saizarban. Saizar nevét a nyugati kereszties leírások Sysara /Sizara/ néven emlegetik. Ezek a nevek valószínűleg mind az eredeti Caesareara mennek vissza. A város az Orontesz /arabul: al-Ászi/ mellett feküdt, Hamától északra, Apameától délre, az Antiochiai Fejedelemség tőszomszédságában. A folyó három oldalról mossa a várat, amelynek romjai a mai napig fennmaradtak. Az emirátus a városhoz tartozó kisebb falvakkal együtt mintegy 25 ezer lakossal rendelkezett, amit abból az adatból lehet kikövetkeztetni, hogy 5000 fegyverest tudott kiállítani. Már Uszáma apja híres volt nemcsak hadimesterségben és vadászatban való jártasságáról, hanem kalligráfiai ismereteiről is, Uszáma pedig már fiatal korában e háromnak szentelte életét: a háborúnak, a hosszú vadászatoknak és az irodalomnak. Még csak tizenöt éves volt, mikor részt vett Saizar védelmében /1110/ a Tankréd vezette antiochiai seregek ellen. Később kilenc esztendő-t töltött el a moszuli atabég, Imádadín Zengi seregében /1129-38/, majd 1138 és 1144 között hat évet Damaszkuszban Búridák udvarában. Ezekben az években számtalan látoga-

tást tett a közeli kereszties udvarokban és városokban - az itt közlésre került fordításrészlet éppen e látogatások tapasztalatait tükrözi vissza. A Jeruzsálemi Királysággal, s azon belül is elsősorban a templomos lovagokhoz fűződő baráti, jó kapcsolatai lehetőséget nyújtottak számára a frankok /azaz, európaiak, keresztiesek/ alaposabb megismerése mellett arra is, hogy kortársai közül szinte egyedülállóan, viszonylag elfogulatlanul szemlélje szokásaikat és életmódjukat. Az itt közölt pár oldal talán ellentmondani látszik ennek, de nem szabad elfelejteni, hogy e helyütt a szerző szándékolta az adzsáib-ot, a "furesa és csudás dolgokat" gyűjtötte csokorba, s azokat is igyekszik jóindulatu pártatlansággal kezelni /különösen indokolt ez a vélemény, ha összevetjük a muszilmról szóló korabeli nyugati leírásokkal./

A következőkben tíz évet Egyiptomban töltött /1144-1154/, majd Núraddin /első patrónusa, Zengi fia/ oldalán vett részt egy évtizeden keresztül a keresztiesek elleni harcokban /1154-1164/. 1157-ben egy rettenetes földrengés elpusztította szűkebb hazáját, Saizart. Ahogy öregebb lett, egyre több időt szentelt irodalmi tevékenységének. 1164-től 1174-ig Kaifá várában időzött, az ortokida Kara Arszlán udvarában, ahol elsősorban írással foglalkozott. Szaladin és a keresztiesek elleni győztes háboruk híre ismét Damaszkuszba csábította, harmadszor is. Itt halt meg, 584 ramadán havában /a mi időszámításunk szerint 1188 novemberében/. A Damaszkusz oldalában lévő Kászijún hegyen temették el, amint azt a száz évvel később élt életrajzíró és történész, Ibn Hallikán leírja.

Uszáma a maga korában híressé vált mint irodalmár és költő is, ilyen művei közül azonban a legtöbbnek csak a címe maradt ránk, s mindössze ötnek ismerjük a kéziratát. Köztük van egy retorikai kézikönyv /Kitáb al-badi, "Az eredeti stílus könyve"/, verseinek gyűjteménye /dívánja/ és a Kitáb al-aszá /"A bot könyve"/, amely a Mózes botjához fűződő történeteket és elképzeléseket gyűjti egybe. Életművének azonban van egy darabja, amely különleges helyet foglal el mind saját művei között, mind pedig az egész klasszikus arab irodalomban. Ez az öregkorában írt /valójában tollbamondott/ visszaemlékezéseinek gyűjteménye, a Kitáb al-itibár "A példázat könyve", amely, mint a címe is mutatja, nem szokványos önéletrajz vagy egyszerű memoár akar lenni, de a szerző gazdag élettapasztalataiból kíván átadni minél többet másoknak is. Mivel egész élete a keresztiesháborúk, a keresztiesek és muszlimok együttélése és harcai jegyében telt el, érthető, hogy visszaemlékezéseiből a mai olvasó a keresztiesháborúk korának egyéni megfigyelésekben és érdekes részletekben gazdag képét kapja. Az eseményeket nem időrendben kívánja leírni, hanem tematikusan csoportosítva, s elsősorban nem saját személyére, hanem az őt körülvevő világra összpontosítja figyelmét.

A könyv három részre oszlik. Az első, tulajdonképpeni memoár rész, címül Hitti szövegkiadásában a Hurúb va aszfár /"Háborúk és utazások"/ címet adta. Ez a kilenc fejezetre osztható /a kézirat ugyanis tagolatlan/: a frankok elleni harc; Uszáma damaszkuszi tartózkodása /1138-54/; Uszáma egyiptomi tartózkodása /1144-54/; Uszáma második damaszkuszi látogatása /1154-64/ csaták a frankokkal és a muszlimokkal; küzdelem a kigyóval és más vadállatokkal; háborus tapasztalatok; a frankok furcsa dolgairól; és tapasztalatok és megjegyzések. E főrészhez járul két további, tulajdonképpen függeléknek tekinthető rész. Az egyiknek Hitti a Nukat va navádir /"Tréfás történetek és anekdoták"/ címet adta. Ez két fejezetet tartalmaz: a szent életű emberekéről szóló híradásokat és a furcsa gyöngömdokról szóló fejezete. A másik függelék az Ahbár asz-szaid /"Vadászkalandok"/, két fejezettel: a vadászat Szíriában, az Arab-félszigeten és

Egyiptomban, valamint Uszáma apjának, Mursidnak a vadászatai Saizar vára környékén.

Végezetül a "Példázat könyve" jelentőségét három pontban leheme ösz-szefoglalni:

1. Mint már utaltunk rá, szinte egyedülálló leírásokat tartalmaz a 12. századi sziriai - kereszties és muszlim - életviszonyokról, szokásokról, erkölcsökről, a szemtanu szavával szól a hadieseményekről. Szerzője a kereszties hadak ellen harcoló muszlim uralkodók bizalmi embere volt, ugyanakkor személyesen ismerte az ellenfél táborának vezéralakjait is. S végül nem vezette szenvedély vagy gyűlölet, amikor memoárjait diktálta, hiszen fiatalabb éveiben is jó viszonyban volt európai ellenfeleivel, késő öregségében pedig, amikor könyvében összegezte az élet tapasztalatait, csupán a tanítás és ismeretátadás szempontjai vezették, s keresztiesről és muszlimról egyaránt elfogulatlanul beszél.

2. Könyvének másik érdekessége az arab irodalomban elfoglalt különleges helyzete. Uszáma e művét /szemben az összes korábban irt munkájával/ ugyanis nem lehet a klasszikus arab irodalom értelmében vett irodalomnak tekinteni, sem formai, sem pedig tartalmi szempontból. A szemtanu hiteles leírása, a szokványos irodalmi közhelyek mellőzése, a célratorősen egyszerű, csevegő elbeszélő stílus - mind-mind olyan jegyek, amelyek a kor arab irodalmára távolról sem jellemzőek. Nem véletlen tehát, hogy a "Példázat könyve" csupán egyetlen kéziratban maradt fenn, és az arab világban gyakorlatilag teljesen ismeretlen. Ami azonban ott hátrányt jelentett, az előnynek számít Európában, s így az sem véletlen, hogy az arab irodalomnak ez a periférikus műve egyike a legtöbbet lefordított és legjobban ismert arab irodalmi alkotásoknak Európában.

3. Uszáma könyve nem utolsósorban nyelvi szempontból is igen érdekes számunkra. A ránk maradt kézirat ugyanis nemcsak hogy nem követi a szokványos cikornyás arab szépirodalmi stílust, de nem is íródott tiszta klasszikus arab irodalmi nyelven. Azt persze nem lehet teljes bizonyossággal tudni, hogy ez vajon Uszámának köszönhető-e, vagy íródeákjának, de az előbbi sokkal valószínűbb. Nem azért, mintha Uszáma nem lett volna tökéletes tisztában a klasszikus arab nyelv szabályaival /ennek ellentmondának korábbi művei/, hanem mert művének természete meg is kívánta a kötetlenebb, a tényleges beszélt nyelvhez közelebb álló nyelvezetet. Azért fölbecsülhetetlen forrás a Kitáb al-itibár, mert az un. közép-arabról, a középkori arab beszélt nyelvjárásról tudósít, amelyről közvetlen leírásokkal vagy tisztán azon irt anyaggal nem rendelkezünk.

A Kitáb al-itibár /"A példázat könyve"/ egyetlen kéziratát 1880-ban találta meg a francia arabista, Hartwig Derenbourg Spanyolországban, az Escorial könyvtárának kéziratai között. Ugyanő adta ki először 1886-ban Párizsban az arab szöveget. Második, alaposan revidiált kiadása 1930-ból származik Philipp Hittitől /Usāmah's memoirs entitled Kitāb al-Itibār, by Usāma Ibn-Munqidh, Princeton 1930./ Ez a kiadás szolgált a mi fordításunk alapjául is. Lefordították számos európai nyelvre is: 1895-ben franciára /H. Derenbourg/, 1905-ben németre /G. Schumann/, 1922-ben oroszra /M.A. Szalje, I.J. Kracskovszkij előszavával, másodsor 1958-ban/, 1929-ben angolra /G.R. Potter/ és 1930-ban újból angolra, saját kiadása alapján P.Hitti.

A szerzőről, Uszámáról szóló irodalom legfontosabb adatai: a fordítások és szövegkiadások előszavai, elsősorban I.J. Kracskovszkijé az orosz fordításban, Derenbourg és Schumann előszavai /az 1905-ös német fordításban/ és P. Hittinek a második szövegkiadáshoz írott, arab nyelvű előszava, valamint I.J. Kracskovszkij Uszámáról irt cikke az első iszlám enciklopédiában /Enzyklopaedie des Islam, IV, Leiden 1934, pp.1134-34/.

Iványi Tamás

مقدمة المحرر

قال وحود بني اعراب هلكت كما يحاصرون انا وانت فكان هذا ليكره وبمبلغ خبره
ومن ذلك انه كان عينا رطبا جامع صال له سالم من اهل العمرة في حياض اهل
وجه الله قال خصه بالمرحمة افسر فيها واطول لها ناسا منهم وهم
سكروا على سيرة وسطها المرو في الحكم فلهذا عرفت مسوي في سطر
زمانه وزاني وانا وسعيد علي بن علي قال سالم ففرقتهم على اعلى وقال
سالم جيد وحسن في عمل الجسد را واستلمني على ظهره وله مال الجنة طرد الله
به ذلك الارض خلقته لمرده عليه فاستوطاه فقال سالم نحو ذلك اعلم
الاراما والاراما تساهم السباحي امرائه وقال لسلام له هل الذي يرضي العظم
احمرها وادخلها فاسلمت على طهرها وبالكامل كما عمل في خلف ذلك العود
ورويها فاعده بيض في مسكرتي ووهي حتى حشيتي فانظر الى هذا الاخلاف
العظيم ما هم عنه ولا يحى وهم الشجاعة العظيمة وما يكون السجاعة الا
من العجز والاعف من والاعزونه ^{هذا الذي} وما نهار ^{منها}
دخلت الحام كمنته صور خلقت في طوله فها قال لي بعض علماني في الحام امره
ما حرج طست على اصاطب كواذا التي كانت في الحام مدحرج وهي معاطل قد
لست بها وهي فاصه مع امهات لم احقق انها امره هل لوانظر اصحابي
الله امره هي وانا افسران سال عنها فقصي فاناراه رجع فقلها
وكلف عنها فالف الى اربوا وقال لهن اني ما رب امرها وبها لها يصل اربها
فادخلها مع الحام عسلت راسها لمجد حله هذا الله في نوابه
ومن عجيب طهرها ما حد ثمانية بليام لا نور صاحب طرية وكان مقدما
فيهم وتنتوانه رافق الامير مع الفريجه الله من عكا الى طبره وانا مع مجدي في الطبره
قال كان عندنا في بلادنا فارس شهر العذر فخر واشرب على الموشينا التي تترك في
لسون منها ولما هي مغا حتى نصر الفارس لان قال لعمري مغا وحج من الله
ادخله عليه عوق فلما راه قال اعطوني سمع فاحمرنا لله لعل يشمع
فلته وعمله مثل عهد الاصبح وعمل كل واحد في حاس رفته فاد الفارس

JEGYZETEK

1. Az itt lefordított fejezet a Hitti-féle szövegkiadás alapján készült, pp. 132-141. Az eredeti kéziarabban természetesen sem fejezetek, sem fejezet-címek nem voltak. A fordításban megadott cím és alcímek Hitti professzortól származnak.

2. V. Fulko-ról, IV. Fulko fiáról van szó, Anjou grófjáról, aki 1131. augusztus 31-én lett Jeruzsálem királya, és egész haláláig uralkodott, amely egyes források szerint 1142. november 13-án, mások szerint viszont 1143. november 10-én következett be.

3. Munaitira egy vár Libanonban, amely a tripoliszi grófsághoz tartozott egészen addig, amíg a damaszkuszi muszlim uralkodó, Núraddín 1166-ban el nem foglalta és be nem kebelezte. /Ld. a mellékelt térképet/.

4. Az arab orvostudomány elméletei szerint a betegségek abból erednek, hogy a száraz vagy nedves, illetve a forró vagy hideg elemek elhatalmasodnak az emberi szervezeten. A gyógyítás, ennek értelmében, abból áll, hogy az orvos megkísérli ismét egyensúlyba hozni ezeket az elemeket.

5. Feltehetőleg a már említett V. Fulko királyról van ismét szó.

6. Saizar Észak-Szíriában terül el /Ld. a mellékelt térképet/ s a szerző, Uszáma vára volt. Három oldalról az Orontes folyó veszi körül, a várkastély romjai a mai napig is fennmaradtak.

7. A vajnak itt feltehetőleg azt a szerepet szánhatták, hogy az olvasztott ólmot kihűlt állapotban is pépessé tegye, s így kenhető maradjon.

8. Ez a látogatás Jeruzsálembe feltehetőleg 1140 körül történhetett.

9. A jeruzsálemi al-Akszá mecset egyike mai napig is a muszlim világ legnevezetesebb szent helyeinek. Az egykori Salamon király temploma helyén épült, az arab források szerint Abdal-Malik kalifa uralkodása alatt /785-805/, szemben az ugynevezett Omar mecsettel. Az al-Akszá mecset /al-Masdzsid al-akszá/ jelentése annyi, mint "a legtávolabbi szent hely", és első említése a Koránban történik /17. szúra 1. versében/. Mint ilyen, az első időkben kibla-ként /imairányként/ szolgált, mignem Mohamed próféta Mekkára ruházta át szerepét, szent hely jellege azonban továbbra is megmaradt. Először az egész un. templomteret értették e néven, később speciálisan az Abdal-Malik kalifa alatt épített mecsetet.

10. A templomos lovagok vagy templariusok rendjét 1118-ban alapította Payens-i Hugó és St. Omer-i Gottfried. II. Balduin király adott nekik ott-hont a palotájában, közel ahhoz a helyhez, ahol egykor Salamon temploma állott /az un. Templomtéren, ld. a 9.-es jegyzetet/. Ezen az alapon nevezték őket milites templi-nek vagy Templarii-nek, vagyis templomosoknak. A rend első mestere Payens-i Hugó volt. A rend ruházata fehér köpeny volt, rajta vörös kereszttel. A rend a különböző adományok révén nagy vagyonra tett szert. Baráti viszonyt tartott fenn a muszlimokkal, s ezért sok megrovásban volt része. Szép Fülöp francia király, hogy megkaparintsa a rend hatalmas vagyonát, 1307-ben perbe fogta őket, amelynek eredményeként 1312-ben V. Kelemen pápa eltörölte a rendet. A templomosok utolsó nagymesterét, Molay Jakabot 1314-ben megégették. Uszáma templomosokkal tartott barátságá valószínűleg első jeruzsálemi látogatása idejéből, 1138-ból származik.

11. "Alláh /azaz isten/ nagyon hatalmas", összefoglaló nevén a takbír /vagyis azt mondani, hogy Alláhu akbar/. Az iszlám egyik liturgikus formulája,

amely számtalan rituális alkalommal előfordul. A műezzin /"az imára hívó", arabosan muaddzin/ is e formula háromszori elismétlésével kezdi az imára hívást /adzán/. A kalifátus korában a muszlim seregek is ezzel a felkiáltással mentek harcba / s később a törökök is/.

12. A kibla jelentése: imairány, vagyis tkp. a Mekka felé vett irányt jelenti bárhol, ahol a muszlim imádkozni kezd. A mecsetekben a kiblát egy díszesen kialakított imafülke, a mihráb jelzi. A kiblának azonban nemcsak az imádkozásnál van szerepe, hanem pl. a temetkezéseknél is, a halottakat ugyanis arccal a kibla irányában temetik.

13. Itt feltehetőleg Uszáma első, 1138-1144 közötti jeruzsálemi tartózkodásáról van szó. Ezt az utat magasrangu patrónusának, Damaszkusz vezető államférfiujának, Muinaddin-nek a társaságában tette meg. Muinaddin a damaszkuszi búrida uralkodók vezire /vagyis főminisztere/ volt.

14. Arabul Kubbat asz-Szahra / a franciák "Dome de la Roche"-nak nevezték/; ez az un. Omar-féle mecset. Ez utóbbi elnevezés többszörösen is téves. Egyrészt, mert nem Omar, a második kalifa építette, hanem a 150 évvel később élt Abdal-Malik abbászida kalifa; másodsor, mert tulajdonképpen nem is mecset, hanem imaház, szent hely, amely a szikla fölé felállított hatalmas kupolából áll. Ezt a sziklát három vallás követői, a muszlimok, a keresztények és a zsidók egyaránt tisztelik. Az iszlám szerint ez tizenhét mérfölddel közelebb van az éghez a föld bármely más pontjánál. A keresztiesek korában keresztény templommá alakították át.

15. A muszlimok számára természetesen zavaróan hatott az, hogy a keresztények körében sokkal szabadabb kapcsolat állt fenn a férfiak és nők között, mint amit a muszlim szokások megengednek. Az egyébként igen tárgyilagos Uszámát ez vezeti arra a téves következtetésre, hogy a frankok nem ismerik a "becsületet" és a "féltékenységet".

16. Ugyanarról a jeruzsálemi királyságban tett hosszú utazásról van szó, mint korábban /1138-1144/, melynek során Jeruzsálemen kívül a királyság többi városába, Nabluszba, Akkóba, Haifába, Tiberias-ba, stb. is ellátogatott. Nablusz a Flavius Vespasianus által épített "Ujváros", Flavia Neapolis /ebből származik az arab névalak is/. Az Ebal és a Garazim hegyek között fekszik, légvonalban mintegy 10 km-re Jeruzsálemtől /a mai Ciszjordanában/. /Ld. a mellékelt térképet/.

17. Maarra, vagy teljes nevén Maarrat an-Numán /Ld. a mellékelt térképet/, észak-sziriai városka, féluton Hamá és Aleppo között, Saizartól /Uszáma várától/ északkeletre.

18. Ez a látogatás is ugyanezen jeruzsálemi utazás során történt /1140 és 1143 között valamikor/. Tyrus /arabul Szúr/, amely már az ókorban híressé vált, mint föníciai tengeri kikötő, a mai Libanon területére esik /Ld. a térképet/. Ezt a fontos tengeri erődítményt a keresztiesek 1124. július 7-én foglalták el az egyiptomiaktól, s a Jeruzsálemi Királyság alá tartozott ez időtől fogva több, mint másfél századig. 1291-ben, Akko elestével, a keresztiesek csata nélkül elhagyták többi fennmaradt szárazföldi birtokukat, Tartúst, Szidont /arab Szaida/, s velük együtt Tyrust is, amely az egyiptomi mamluk szultán, Baibarsz kezére jutott.

19. Arabul: Kiljám Debúr.

20. Tiberias /arabosan Tiberija/ a Genezáreti-tó /más néven a Galileai-tenger/ nyugati partján fekszik. Az egyik legkorábban elfoglalt kereszties erődítmény volt - Tankréd már 1099-ben bevette. Szaladin /Szaláhaddin 1187. július 6-án foglalta vissza.

21. Ld. a 13. jegyzetet. Mindezek a látogatások, találkozások és kíséretetések jól mutatják, hogy két keresztieshadjárat közti időszakban milyen jó viszony alakult ki a már régóta letelepedett keresztények és muszlimok között.

22. Akko /arabul Akká/, már az ókorban is nevezetes kikötőváros volt, a Kármel hegygel szemben, a Földközi tenger partján. Nevezték Ptolemais-nak és /Acre-i Szent Jánosról/ Acre-nak is. A keresztések I. Balduin vezetésével 1104. május 26-án foglalták el. Szaladin többször is megpróbálta, sikertelenül, visszavenni a várost a 12.sz. végén, mely végülis utolsó kereszties erődként, 1291-ben esett el.
23. E felsor a pogánykori költőtől, Zuhair ibn Abi-Szulmá al-Muzanitól származik, akinek dívánját /antológiáját/ Uszama nagy előszeretettel tanulmányozta. E felsornak azonban másik fordítása is lehetséges, mivel az egyik szót, a harim-ot /"megértés/, tulajdonnévként is értelmezhetjük, ez esetben így változna meg a jelentése: "Hagyd ezt, és kezdj el újra Harimról beszélni". Harim ibn Szinán volt ugyanis a költő, Zuhair patrónusa, a-kihez számtalan dicsverset írt.
24. Valószínűleg ugyanarról az V. Fulko jeruzsálemi királyról van szó, a-ki-ről már korábban is említés történt.
25. Vagyis mindez annyit jelent, hogy istenítélet /a kért párviadal kimene-tele/ döntsön afelől, hogy ártatlan vagy bűnös-e.
26. Az akkori nábluzsi vikomtot Ulriknak hívták.
27. A kor hite szerint ugyanis az öreg paraszt veresége azt mutatta, hogy vétkes volt az ellene felhozott vádban, s az utólagos akasztás az árulás büntetéséül szolgált.
28. Ugyanarról a jeruzsálemi utazásról van szó, mint korábban /1138-44/. Jeruzsálemet még az első keresztieshadjárat során foglalta el Bouillon Gottfried /1099-ben/, és egészen 1187. október 2-ig kereszties kézen volt, amik-or is Szaladin bevette.
29. A korábban leírt párviadalhoz hasonlóan ez a vizpróba is istenítélet volt. Az említett fadeszka, melyet a nagy tartály vagy hordó tetejére helyez-tek, nyilvánvalóan szabadon uszott a víz színén. A vádlottat ráhelyezték, s aszerint dönt el a sorsa, hogy a deszka elsüllyedt-e vele, vagy nem /a vét-kes "könnyűnek találtatott"/.
30. Antiochia /arabul: Antákija/ a sziriai tengerpart legészakibb csücskén fekszik. A keresztiesek 1098-ban foglalták el, és 1268-ig az un. Antiochiai Fejedelemség központja volt.
31. Arabul: Tádurusz ibn asz-Szafi.
32. Vagyis az un. első keresztieshadjárat, Bouillon Gottfried vezetésé-vel kellett a Szentföldre érkeznie.
33. Apamea az Orontesz folyótól nem messze terül el, Saizartól 20 km-re északra. A keresztiesek Tankréd vezetésével, 1106-ban vették be.
34. Hamá: Saizar déli szomszédvárosa, ma is Sziria egyik legnagyobb vá-rosa. Akárcsak Sajzar, szintén az Orontesz partján áll. /E folyó neve a- arabul an-Nahr al-Ászi, azaz "az ellenszegülő folyó", mert a térség többi folyójához képest ellenkező irányban folyik./ Hamá 1115-től kezdve, de még történetünk idején, az 1140-es években is, a Homsz-i uralkodó fősége alá tartozott, és sohasem volt kereszties uralom alatt.